

## A MOZAIKSZAVAK MNEMOTECHNIKAI ALAPJAI AZ OXIPO-MODELL ASPEKTUSÁBÓL

### Szerzők:

Mező Ferenc (Ph.D.)  
Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

Szerző e-mail címe:  
ferenc.mezo1@gmail.com

### Lektorok:

Lestyán Erzsébet (Ph.D.)  
Gál Ferenc Egyetem

Mező Katalin (Ph.D.)  
Debreceni Egyetem

és további két anonim lektor...

### Absztrakt

A mozaikszó használat a mnemotechnikák (emlékezést segítő módszerek) egyik típusa, ami listák vagy listaszerű információk memorizálását (bevésését és előhívását) támogatja. A tanulmány bemutatja a mozaikszó módszer jellemzőit és vizsgálatának lehetőségeit.

**Kulcsszavak:** memória, mnemotechnika, mozaikszó, OxIPO

**Diszciplína:** pedagógia, pszichológia

### Abstract

*MNEMOTECHNICAL BASES OF ACRONYMS  
FROM ASPECT OF OXIPO MODEL*

The apply of acronyms is a type of mnemotechnique (method for helping the memory) that supports memorizing (encoding and recalling) lists or list-like information. This study presents the characteristics of the use of the acronym method and the possibilities of its investigation.

**Keywords:** memory, mnemotechnic, acronym, OxIPO

**Discipline:** pedagogy, psychology

Mező Ferenc (2024): A mozaikszavak mnemotechnikai alapjai az OxIPO-modell aspektusából. *OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat*, 2024/4. 61-73. Doi: <https://www.doi.org/10.35405/OXIPO.2024.4.61>

Noha a mnemotechnikák (mnemonikák, emlékeztető segítő módszerek egy közismert fajtája a mozaikszó (akronima, angolul: acronym) használat, aminek módszertana és hatékonyságvizsgálatának metódusa azonban kevés figyelmet kap.

Az emlékeztető főbb jellemzőivel, vizsgálati és fejlesztési lehetőségeivel kapcsolatban Mező Katalin (2010) és Szabóné (2020); a mnemotechnikák történetét tekintve Yates (2001), a mnemotechnika fajtái és OxIPO-moddal kapcsolatos összefüggésének vonatkozásában Mező (2021) művét ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

Az alábbiakban röviden bemutatjuk a mozaikszó használatként ismert mnemotechnikát, valamint annak módszertani és hatékonyságvizsgálati vonatkozásait az OxIPO-model aspektusából.

### **A mozaikszó használatának nyelvtani és mnemotechnikai vonatkozásai**

A mozaikszó olyan szóalkotási mód, aminek nyelvtani szempontból három főbb típusa különböztethető meg (vesd össze: MTA Helyesírási Bizottsága, 1985; Hernádi, 2006), ezek:

a) betűszó: egy több szóból álló kifejezés szavainak kezdőbetűiből létrehozott mozaikszó. A betűszó lehet tulajdonnévi vagy közszoói betűszó. A magyar helyesírás sza-

bályai szerint a tulajdonnévből képzett betűszó minden betűjét nagy betűvel kell írni – lásd például: a Magyar Tudományos Akadémia esetében használt tulajdonnévi betűszó az MTA. A közszoói betűszó betűit ugyanakkor kisbetűkkel írjuk – például: az angol „personal computer” kifejezésre magyarországon is használt köznyelvi betűszó a „pc”. Kivételt képeznek azok a köznyelvi betűszók, amelyek szaktudományok körében nagybetűs írásmóddal váltak elterjedté – például: az „elektrokardiogram” kifejezésre használt nagybetűvel írt köznyelvi betűszó az „EKG”. A közszoói betűszók leírásakor a mássalhangzókat is kiejtés szerint leíró változattal is találkozhatunk – lásd: tv → tévé.

b) szóösszevonással létrehozott mozaikszó: egy rövidíteni óhajtott kifejezés nagyobb egységeinek (rövid vagy rövidített szavak, szórészek, kezdőbetűk) felhasználásával létrehozott mozaikszó. A tulajdonnévi szóösszevonások esetében az első betűt szokás nagybetűvel írni – például: az Optikai Finommechanikai és Fotocikkeket Értékesítő Vállalat mozaikszava az Ofotért, de szövegkiemelési, figyelemfelkeltési, reklámcélokban ezek teljesen nagybetűs írásmódjával is találkozhatunk: OFOTÉRT. A közszoói szóösszevonás révén létrehozott mozaikszót kisbetűkkel írjuk – például: gyermekgondozási segély → gyes.

c) egyéb mozaikszó: általában teljes szavakat megőrző mozaikszó, amely tömörítve adja vissza egy több szóból vagy önálló jelentéssel is bíró szótágból álló (ál-

talában tulajdonnévi) kifejezés értelmét. Például: Budataxi.

Fontos különbségek a mozaikszó nyelvtani és mnemotechnikai megközelítése kapcsán:

A mozaik szavak (különösen írásuk) nyelvtani szabályok által történő szabályozása a köznyelvi és tudományos kommunikáció egységesítését szolgálja. A mozaikszó mnemotechnikai használata ezzel szemben gyakran mindössze egyetlen személy (a tanuló) emlékezési teljesítményének növelésére szolgál, s előfordulhat, hogy a személyközi kommunikációban soha nem szerepel a tanuló által eseti jelleggel létrehozott mozaikszó. Ennek következtében a mnemotechnikai használatra szánt mozaikszó használatokor a nyelvtani szabályoktól el lehet térni.

Nyelvtani értelemben a mozaikszók abban különböznek az eseti rövidítésektől, hogy az előbbiek a köznyelvben is létező önálló szóként viselkednek, míg az eseti jellegű (például csak egy adott személy által, saját célra használt) rövidítésekre ez nem jellemző. Ugyanakkor a mozaikszó nyelvtani és mnemotechnikai megközelítésére vonatkozó fontos különbség, hogy a mnemotechnikában a több szó hangjainak/betűinek összevonásával képzett eseti jellegű rövidítésekre is a mozaikszó kifejezéssel utalunk.

A mnemotechnikában a mozaikszó nyelvtani értelemben vett helyesírása nem releváns: vagyis bárhog (a helyesírás szabályait figyelmen kívül hagyó módon is) leírható egy mozaikszó, ha egyetlen

feltételt teljesíteni tud: segíti az emlékezést. A mozaikszó leírásakor a kis- és nagybetűk használatának is elsősorban emlékezést segítő szerepe van, és nem a nyelvtani, helyesírási szabályokat kell követni a mozaikszó leírásakor. Ennek sajátos esete például az OxIPO mozaikszó, ami esetében az információfeldolgozó komponensek listászerű felsorolásának elemeire (Organizáció, Input, Process és Output) nagy betűkkel hivatkozunk, míg a szorzásjelet szimbolizáló „x” kisbetűvel van feltüntetve.

### **A mozaikszóra épülő mnemotechnika**

A mozaikszó használatán alapuló mnemotechnika (a továbbiakban röviden: mozaikszó módszer) használatának háttérében az a jelenség áll, hogy egy komplex inger (például egy szólista) felidézését segíti, ha megtörténik annak egy vagy több részletének (például: a listaelemek kezdőbetűinek) felidézése. Hétköznapi példa: az iskolában felelő diák azt kéri a tanárától, hogy csak a kezdőbetűt árulja el egy tananyagrészt felidézésének elősegítése érdekében.

*Cél:* a mozaikszó használatán alapuló mnemotechnika (a továbbiakban röviden: mozaikszó módszer) célja listászerű felsorolások emlékezetbe vesésének és felidézésének elősegítése.

*Input/Output információ típusok.* A mozaikszó módszer az alábbi információk memorizálása során lehet praktikus:

a) listák elemeinek tanulása alkalmával. Egy lista két vagy több tételből (vagy: itemből) álló felsorolás. Lista például:

- B vitamin
- C vitamin
- P vitamin

b) több külön szóból álló (akár listaként is kezelhető) kifejezések tanulásakor. Több külön szóból álló kifejezés például: Magyar Állam Vasutak → mozaikszó: MÁV.

c) több szóból álló (akár listaként is kezelhető elemekből álló) szóösszetételek elsajátításakor. Példa: elektrokardiográfia → szóösszetétel elemei: elektro, kardio, gráfia → mozaikszó: EKG.

*Process műveletek:* a mozaikszó módszer egyaránt szolgálja az információk memóriába történő bevésését és előhívását is. Ez alapján két főbb információfeldolgozó műveletet különböztethetünk meg a mozaikszó révén történő emlékeztetéstől (1. ábra), ezek:

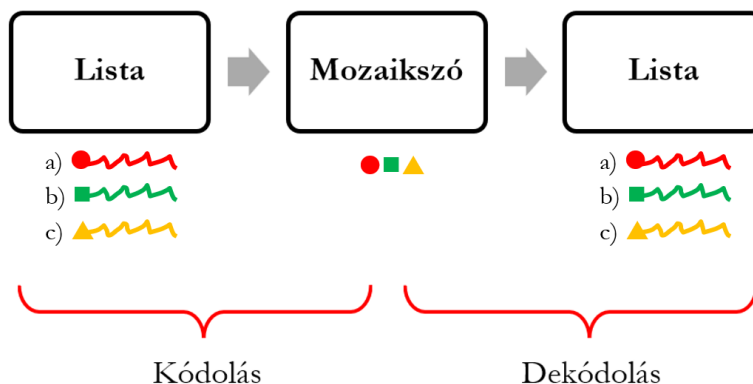
1. Kódolás: egy lista(szerű) kifejezésből mozaikszó létrehozása és bevésése a memóriába.

2. Dekódolás: egy mozaikszó alapján lista(szerű) kifejezés előhívása a memóriából.

*A kódolás lépései:* az organizáció (tanulásszervezés) az alábbi folyamatot segíti ebben az esetben.

1. Input: a megjegyzendő lista előállítása vagy „beszerzése”, illetve a mozaikszó használatát lehetővé helyzet felismerése.
2. Process:
  - 2.1. A listaelemek kezdőbetűjének és/ vagy -hangjának, szótagjának kiválasztása.
  - 2.2. Döntés arról, hogy a listaelemek sorrendje módosítható-e vagy sem. A listaelemek sorrendje akkor nem módosítható, ha egymást követő ese-

1. ábra: A mozaikszó módszer információfeldolgozási műveletei. Forrás: a Szerző



ménysor, oksági összefüggés vagy valamilyen tendencia is kifejezésre kerül a listaelemek sorrendje révén. Kötött sorrendű listaelemek esetében azok sorrendjét nem célszerű módosítani a mozaikszó előállításakor. Minden egyéb esetben a listaelemek sorrendjének módosítása (nem törvényyszerűen, de esetenként) elősegítheti egy könnyebben megjegyezhető mozaikszó előállítását.

2.3. A listaelemek sorrendjének módosítása, ha szükséges és lehetséges. Cél: rövid, értelmes (ezáltal talán könnyebben memorizálható) mozaikszó alkotás előkészítése.

2.4. Mozaikszó prototípus(ok) létrehozása, szükség esetén „töltelék” hangokkal/betűkkel történő kiegészítése. A „töltelék” hangok/betűk a mozaikszó olyan részét képezik, amelyekhez nem tartoznak megjegyzendő/felidézendő listaelemek. A töltelék hangok/betűk alkalmazásakor azonban azt is memorizálni kell, hogy azok nem szolgálnak listaelemek előhívására.

2.5. Mozaikszó véglegesítése

3. Output: Mozaikszó

Ezt követheti, illetve ezzel a folyamattal jár együtt a mozaikszó és a lista memorizálása.

*A dekódolás lépései:* a mozaikszó dekódolása alkalmával az organizációnak (tanulásszervezésnek) az alábbi információfeldolgozó folyamatot kell támogatnia:

1. Input: a mozaikszó és az abban kódolt lista használatát igénylő helyzet felismerése, a mozaikszó előhívása a memóriából.

2. Process:

2.1. A mozaikszóból a „töltelék” hangok/betűk, szótagok elhagyása.

2.2. A mozaikszó betűihez/hangjaihoz, szótagjaihoz listaelemek rendelése.

3. Output: A lista felidézése, használata.

### **Segédlet mozaikszavak alkotásához**

Mint az a fentiekből is kiderült már, e mnemotechnika esetében a mozaikszó lehet olyan, amit a tanuló alkot, s lehet olyan is, amit hozzá képest mások hoznak létre. A mozaikszó előállítása igényel több módszertani jártasságot és kreativitást, s az alábbiakban ehhez nyújtunk néhány javaslatot.

#### *1. Sorrend módosítása*

Amennyiben a lista elemei nem kötött sorrendben szerepelnek, hanem felcserélhetők egymással, akkor ez segítséget jelenthet a mozaikszó alkotása során. Ha lehetőség van a listaelemek sorrendjének megváltoztatására, akkor az olyan (egymást nem kizáró) esetekben lehet hasznos, ha így:

a) értelmes mozaikszó adódik (azt feltételezve, hogy az értelmes szavakat könnyebb memorizálni, mint az értelmetlen betűhalmazokat);

b) kimondhatóbb mozaikszó keletkezik (például: a használt nyelvre jellemzőbb sor-

rendben következnek a magánhangzók és a mássalhangzók a mozaikszóban);

c) bizarrabb mozaikszó jöhet létre (tekintve, hogy a bizarr információkat könnyebb memorizálni – a bizarrá tevés módszereként ismert mnemotechnika éppen erre a jelenségre épül);

d) az eredeti sorrendhez képest többlet információtartalom jelentkezik (például lehetőség nyílik a listaelemek valamilyen szempontból csökkenő vagy növekvő tendenciáinak, illetve egy vagy több szempont alapján történő csoportosításának demonstrálására is);

e) a memorizálandó lista vagy e listát tartalmazó tananyag témájához jobban illeszkedő mozaikszó alkotható. Ez abban is segíthet, hogy az általunk használt sok és sokféle mozaikszót könnyebben kapcsoljuk témakörökhöz, tananyagokhoz.

## 2. A „több: több” elv alkalmazása

Noha a mozaikszó módszer a „kevesebb: több” elvén alapulva igyekszik redukálni egy lista felidézéhez szükséges információ (betű/hang) mennyiséget, esetében mégis ajánlott a „több: több” elv alkalmazása is. Vagyis: minél jobban reprezentálja a mozaikszó egyes részlete a teljes listaelemre utaló ingerrészletet, annál valószínűbb a sikeres memorizálás. Így a hagyományosan a listaelemek kezdőbetűiből létrejövő mozaikszó alkotás helyett vagy mellett ajánlott például a listaelemek kezdő szótagjaiból, szótoveiből és/vagy első néhány betűjéből történő akronima képzés is.

A kezdőhangnál, -betűnél nagyobb egyiség alkalmazása kifejezetten ajánlott, ha azonos hanggal, betűvel kezdődő listaelemekből kell mozaikszót alkotni.

## 3. Online segédletek, MI használata

A mozaikszó alkotásakor is hasznos lehet online szinonimaszótár (Net1), vagy ellentétszótár (Net2) alkalmazása, amennyiben a listaelemeket nem szükséges szó szerint felidézni, hanem elég jelentés alapján megtanulni. Ilyen esetben egy-egy listaelembeli szó helyett annak szinonimája (vagy tagadó formájú szóhasználat esetén akár annak ellentéte) is felhasználható egy mozaikszó alkotása érdekében.

Szöveggenerálásra alkalmas mesterséges intelligencia is segíthet mozaikszó létrehozásában – bár ez (ugyanúgy, mintha más személy által alkotott mozaikszót használnánk) elveszi annak a lehetőségét, hogy a tanuló maga küzdjön meg a mozaikszó létrehozásával, aminek során a listaelemek és a mozaikszó folyamatos ismétlésére, gyakorlására is sor kerülhet.

## 4. Kombinálás más mnemotechnikákkal

A mozaikszó módszer más mnemotechnikai módszerekkel kombinálva is alkalmazható. Például:

A már említett *bizarrá tevés módszerével* is kombinálható az akronimák mnemotechnikai alkalmazása, amennyiben kellően szokatlan, meghökkentő, a nevetségességig groteszk mozaikszót alkotunk.

A *vizualizáció módszere* révén képileg is megkísérelhetjük ábrázolni a mozaikszót. Így nemcsak verbálisan, hanem vizuálisan

is rögzíthetjük az elsajátítandó információkat, illetve az azokra utaló mozaikszókat.

A mozaikszó módszerhez hasonló eljárás a *mozaikmondat alkotás* is, ami során egy olyan mondatot alkotunk, amelyben a szavak kezdőbetűi, kezdő szótagjai utalnak a megtanulandó lista elemeire. Az OxIPO-modell komponenseinek listájára (Organizáció, Input, Process, Output) utaló (megváltoztatott sorrendű) mozaikmondat lehet például: Ici-Pici Oroszlán Orrlyuka.

A *hasonló hangzás módszere* is kombinálható a mozaikszó módszerrel, amennyiben a mozaikszó vagy akár mozaik mondat alkotása során az idegen kifejezéseket általunk már ismert kifejezésekkel helyettesítjük, amennyiben erre lehetőséget ad a szöveg.

A *mondatba, történetbe szövegszövés módszere* is használható a mozaikszó módszerrel párhuzamosan. Ennek nemcsak az az oka, hogy a mozaikmondat már eleve mondat-szintű nyelvi egységet feltételez, hanem az, hogy a különböző mozaikszavak is mondatként vagy történetként fűzhetők.

A *képletmondókák alkalmazása* során is hasznos, egyfajta „mnemotechnika a mnemotechnikán belül” jellegű információ-tömörítő praktikát jelenthet a mozaikszók alkalmazása. A képletmondókák mnemotechnikai háttéréről bővebben lásd: Mező (2021).

A mozaikszó módszer kapcsolatban áll a *tömbösítésként ismert mnemotechnikával* is, ami során az egyedi listaelemekből (például egy

telefonszám számjegyeiből) egy nagyobb információtömböt szerkesztünk (a megjegyzendő telefonszám számjegyeit két-három számjegyből álló csoportokba szervezzük), amit könnyebben tudunk memorizálni. A mozaikszó módszer esetében a lista (ami itt megfeleltethető az előző példában szereplő telefonszámnak) elemeknek (az előző példában a telefonszám egyes számjegyeinek) kezdőbetűiből állítunk össze szavakat (ami az előző példa két-három számjegyből álló számcsoportjainak felel meg). A lényeges különbség a két módszer között az, hogy a mozaikszó módszer elsősorban textuális információk esetében hasznos, másrészt a számok tömbösítése kapcsán bemutatott példában nem a számjegyek kezdőbetűinek, hanem maguknak a számjegyeknek a csoportosítása történt meg.

Végül az *átszerkesztésen alapuló mnemotechnikát* is célszerű megemlíteni – annál is inkább, mert a mozaikszó alakotása önmagában is egyfajta átszerkesztést feltételez.

### **A mozaikszó módszer vizsgálata, hatásvizsgálata**

A mozaikszó módszer vizsgálata fókuszálhat egyrészt egy-egy felhasználó (tanuló) adott módszer használatával járó teljesítményére, illetve e módszer általában véve vett hatékonyságára. A felhasználó-orientált vizsgálatban olyan kérdésre kereshetjük a választ, mint például: az adott vizsgálati személy

„Ismeri-e a mozaikszó módszert?”,  
 „Milyen gyakran használja a mozaikszó módszert?”,  
 „Eredményesen használja-e a mozaikszó módszert?”,  
 „Felismeri-e, hogy mikor célszerű, s mikor nem célszerű használni a mozaikszó módszert?”.

A mozaikszó módszerre összpontosító vizsgálatban a kérdés az, hogy milyen sajátosságokkal rendelkező személyek és információk esetében milyen hatásokkal alkalmazható e mnemotechnika.

A mozaikszóbeli kódolás során inputként prezentálásra kerül: a) a megtanulandó lista b) a megtanulandó lista és a hozzá előre megadott mozaikszó. Outputként tekinthetünk a lista alapján a vizsgálati személy által alkotott mozaikszóra, illetve az előre megadott és a vizsgálati személy által megjegyzett mozaikszóra.

A mozaikszó dekódolásának vizsgálata során inputként bemutatásra kerül a mozaikszó (vagy az annak használatára tett felszólítás), ami alapján outputként jelentkezik a felidézett lista.

Egymintás hatásvizsgálatban egy adott kritériumszint (ami lehet a teljes lista felidézése is) elérését ellenőrizzük.

Önkontrollós hatásvizsgálat során ugyanazoknak a vizsgálati személy(ek)nek egy mozaikszó módszer gyakorlását megelőző és a gyakorlást követő teljesítményét hasonlíthatjuk össze elővizsgálat → módszerhasználat → utóvizsgálat jelleggel.

Kontrollcsoportos hatásvizsgálat során a mozaikszó módszert használó és nem

használó csoportok teljesítményét vehetjük egybe.

Az alábbiakban néhány, a mozaikszó módszerrel kapcsolatos vizsgálatokban, hatásvizsgálatokban figyelembe vehető független, illetve függőváltozót mutatunk be. Kauzális (oksági) összefüggést feltételező esetben a hatást kiváltó okot tekintjük független változónak, az okozatot függőváltozónak.

*Független változók lehetnek például:*

- a) mintaváltozók: a vizsgálati személyek sajátosságai. Például:
- nem (skála: nominális);
  - életkor (skála: kvantitatív);
  - korcsoport (skála: kvantitatív vagy ordinális);
  - iskolai végzettség (skála: ordinális);
  - általános és verbális intelligencia (IQ és VQ, skála: kvantitatív);
  - verbális kreativitás (azon belül akár: fluencia, originalitás, flexibilitás; skála: kvantitatív);
  - szókincs (skála: kvantitatív vagy ordinális);
  - pszichés státusz (skála: nominális);
  - a lista témájával kapcsolatos előzetes tudás (skála: ordinális);
  - a lista témájával kapcsolatos érdeklődés (skála: ordinális);
- b) a listát tartalmazó tananyag sajátosságai. Például:
- a megtanulandó lista egy bővebb tananyagban belül vagy önmagában kerül-e közreadásra (skála: nominatív);



- a tananyag hossza karakterszámban (skála: kvantitatív);
  - a tananyagban lévő listaszerű (vagyis mozaikszó módszer által is elsajátítható) tananyagrészek aránya (skála: kvantitatív);
  - a tananyag nyelve (skála: nominális);
  - a tananyag nyelvének semmilyen, alap-, közép- vagy felsőfokú ismerete a vizsgálati személy szempontjából (skála: ordinális);
- c) a megtanulandó listára vonatkozó változók:
- a listaelemek száma (skála: kvantitatív);
  - a listaelemek karakterszáma (skála: kvantitatív);
  - a listaelemek átlagos karakterszáma (skála: kvantitatív);
  - a listaelemek ismert vagy idegen kifejezés jellege (a vizsgálati személy szempontjából; skála: nominális);
  - a listaelemek jelentésének ismerete (a vizsgálati személy szempontjából; skála: nominális);
  - listaelem sorszám a listán belül (skála: kvantitatív);
  - sorrendiség (tekintve, hogy kötött vagy módosítható sorrendű listáról van-e szó; skála: nominális);
  - a listaelemek hány szempont alapján csoportosíthatók (skála: kvantitatív)
- d) a mozaikszóra vonatkozó változók:
- a mozaikszó karaktereinek száma (skála: kvantitatív);
  - a mozaikszóban lévő töltelék hangok/betűk száma (skála: kvantitatív);
  - a mozaikszó értelmes vagy értelmetlen jellege (skála: nominális);
  - a mozaikszó utal-e a lista jelentésére (skála: nominatív);
  - a mozaikszó a vizsgálati személy önálló produktuma-e vagy sem (skála: nominális).
- Függőváltozók lehetnek például:*
- a) A kódolási teljesítmény változói:
- a mozaikszó alkotását lehetővé tevő helyzet felismerése (skála: nominális);
  - a mozaikszó alkotásához szükséges idő (skála: kvantitatív);
  - a mozaikszó bevézéséhez szükséges idő (skála: kvantitatív);
  - a vizsgálati személy által létrehozott mozaikszó karaktereinek vagy hangjainak száma (skála: kvantitatív);
  - a vizsgálati személy által létrehozott mozaikszóban lévő töltelék hangok/betűk száma (skála: kvantitatív);
  - a vizsgálati személy által létrehozott mozaikszó értelmes vagy értelmetlen jellege (skála: nominális);
  - a vizsgálati személy által létrehozott mozaikszó utal-e a lista jelentésére (skála: nominatív);
  - a vizsgálati személy által létrehozott mozaikszó kimondva, leírva vagy mindkét módon utal-e a listára (skála: nominatív);
  - a vizsgálati személy által létrehozott mozaikszó elemeinek jellege (például: a listaelem kezdő hangja/betűje, kezdő szótagja kimondva, kezdő szótagja

leírva, egyéb hang vagy betűrészlet, matematikai jel, stb.; skála: nominális);

b) A dekódolási teljesítmény változói

- a mozaikszó előhívását lehetővé tevő helyzet felismerése (skála: nominális);
- a mozaikszó előhívásához szükséges idő (skála: kvantitatív);
- az előhívott mozaikszó alapján a listaelemek felidézéséhez szükséges idő (skála: kvantitatív);
- a mozaikszó tárolásának (az első bevésés és a legutóbbi előhívás közötti) leghosszabb ismert időtartama (skála: kvantitatív);
- a mozaikszó révén helyesen felidézett listaelemek száma (skála: kvantitatív);
- mozaikszó módszer révén történő dekódoláskor kihagyott listaelemek száma (skála: kvantitatív);
- mozaikszó módszer révén történő dekódoláskor tévesen felidézett, az eredeti listában valójában nem létező listaelemek száma (skála: kvantitatív);
- az előhívás minőségi mutatója: hány százalékban hasonlít a felidézett lista az eredetihez. Képletszerűen:  $T\% = \frac{\text{helyesen felidézett lista}}{\text{eredeti lista}} \times 100$ . Skála: kvantitatív.

Itt szükséges felhívni a figyelmet a mozaikszó módszerre vonatkozó vizsgálatok validitását (érvényességét) megkérdőjelező egyik korlátra is: a kódolás és dekódolás során nehezen ellenőrizhető,

hogy a vizsgálati személy vajon tényleg a mozaikszó módszert használta-e vagy sem, illetve csak és kizárólag a mozaikszó módszert használta-e vagy alternatív mnemotechnikai módszert (legyen az akár a legegyszerűbb ismételtetés) is használt a listatanuláskor. Ha arra kérjük, hogy a felidézéskor hangosan gondolkodva használja a mozaikszó módszert, akkor azzal sajnos legfeljebb *in vitro* (laboratóriumi, mesterséges körülmények közötti) jellegű vizsgálati eredményeket kapunk, s nem *in vivo* (laboratóriumon kívüli, életszerű, természetesen előforduló) eredményekkel számolhatunk.

Végül: a 2. ábra a mozaikszó módszer vizsgálatának tervezését segítő sablont mutat be.

### Zárógondolatok

A mozaikszó (akronima) alkotás a lista(szerű) információk memorizálásakor lehet hasznos mnemotechnikai eljárás. Tekintve, hogy listaszerű információk a legkülönbözőbb tudományterület, téma kapcsán előfordulnak, így a mozaikszó módszer használatára is sok lehetőség adódik.

### Irodalom

Hernádi Katalin (Szerk.)(2006). *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt., Budapest

2. ábra: Segédlet a mozaikszó vizsgálatának tervezéséhez (a kiegészített helyekre információk íratók, a jelölőnégyzetek X-szeléssel választhatók ki). Forrás: a Szerző

**Kérdés:** a mozaikszó módszer használata esetében a ... (mint függetlenváltozó) hatással van a ...-ra (mint függőváltozóra)?

**Hipotézis:** a mozaikszó módszer használata esetében a ... (mint függetlenváltozó) a ...-ra (mint függőváltozóra) feltételezhetően:

pozitív hatással van       negatív hatással van       nincs hatással

A hipotézis indoklása: ...

**Minta:**

Mintavételi egység:

- fő: ... fő (átlagéletkor: ..., életkor szórása: ..., legfiatalabb: ..., legidősebb: ... éves vizsgálati személy)
- szövegtípus: ... szövegtípus. Részletesebben: ...
- egyéb: ... Részletesebben: ...

Mintavétel:  kényelmi     véletlenszerű     egyéb: ...

A minta reprezentativitása ... szempont alapján:

- a minta reprezentatív, az eredmények alapján a teljes populációra vonatkozóan is következtetések vonhatók le. Indoklás: ...
- a minta nem reprezentatív, az eredmények alapján a teljes populációra vonatkozóan nem vonhatók le következtetések. Indoklás: ...

**Módszer (az OxIPO-modell komponensei alapján):**

*a) Input:*

Lista: ...

Lista eredete:  a vizsgálati személynek kell megalkotnia       előre megadott adott

Mozaikszó eredete:  a vizsgálati személynek kell megalkotnia       előre megadott adott mozaikszó: ...

*b) Process:*

Mozaikszó megalkotására adott idő (ha releváns): ... perc

Mozaikszó és lista bevésésére adott idő: ... perc

Mozaikszó és lista felidézése és a bevésése közötti időtartam:

...  perc    ...  óra    ...  nap    ...  hónap    ...  év

*c) Output:* a vizsgálati személy feladata, produktuma:

- a mozaikszó felidézése:  szóban     írásban     egyéb módon: ...
- a lista felidézése:       szóban     írásban     egyéb módon: ...

2. ábra folytatása: Segédlet a mozaikszó vizsgálatának tervezéséhez 2. Forrás: a Szerző

d) **Organizáció:**

Vizsgálati elrendezés:

- Egymintás vizsgálat
- Önkontrollos hatásvizsgálat. Elővizsgálat időpontja: ... Utóvizsgálat időpontja: ...
- Kontrollcsoportos hatásvizsgálat  
Vizsgálati és kontrollcsoport: lásd a minta bemutatásánál

Független változók:

- Mintaváltozók: ...
- A listát tartalmazó tananyag sajátosságaival kapcsolatos változók: ...
- A megtanulandó listára vonatkozó változók: ...
- A mozaikszóra vonatkozó változók: ...

Függőváltozók: ...

- A kódolási teljesítmény változói: ...
- A dekódolási teljesítmény változói: ...

Az adatgyűjtés módszere:

- primer adatgyűjtés, ezen belül:
  - megfigyelés: ...
  - kísérlet: ...
  - interjú: ...
- tartomelemzés: ...
- kérdőív: ...
- teszt: ...
- szekunder adatgyűjtés. Felhasznált adatbázis forrása és bemutatása: ...

Az adatelemzés módszere:

- leíróstatistika (összegek, átlagok, szórások, százalékok kimutatása)
- matematikai statistika (szignifikancia-vizsgálattal is alátámasztott eljárások használata). Tervezett statisztikai próbák: ... Tervezett statisztikai szoftver: ...

**Lehetséges eredmény:** a hipotézis

- alátámasztást nyert
  - nem nyert alátámasztást
  - részben nyert alátámasztást
- A hipotézissel kapcsolatos döntést alátámasztó eredmények: ...

**Megvitatás:**

Az eredmények alátámasztják a következő szakirodalmi eredményeket: ...  
 Az eredmények nem támasztják alá a következő szakirodalmi eredményeket: ...  
 Az eredmények lehetséges oka(i): ...  
 Az eredmények lehetséges következménye(i): ...

**Irodalom:**

...

- MTA Helyesírási Bizottsága  
(Szerk.) (1985). *A magyar helyesírás szabályai*. Akadémiai kiadó, Budapest
- Mező Ferenc (2021). A képletmondókák mnemotechnikai alapjai az OxIPO-modell aspektusából. *OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat*, 2021/4, 17-30. Doi: <https://www.doi.org/10.35405/OXIP O.2021.4.17>
- Mező Katalin (2010): Az emlékezet főbb jellemzői, vizsgálati és fejlesztési lehetőségei In: Psenáková, Ildikó és Mező Ferenc (szerk.) *Képességfejlesztés digitális tananyaggal*. Kocka Kör, Debrecen. 101-106. o.
- Net1: *Online szinonimaszótár*. Letöltés: 2024.12.10. Web: <https://szinonimaszotar.poet.hu/>
- Net2: *Online ellentétszótár*. Letöltés: 2024.12.10. Web: <https://ellentetszotar.hu/>
- Szabóné Balogh Ágota (2020): Kognitív képességek informatikai alapú fejlesztésének hatásvizsgálata 5-8. évfolyamon tanulók körében. *OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat*, 2020/4, 41-58. Doi: <https://www.doi.org/10.35405/OXIP O.2020.4.41>
- Yates, Francis A. (2001). *The Art of Memory*. Chicago: The University of Chicago Press. ISBN 9780226950013